

Yttrande

Utbildningsnämnden

Dnr: 25UN8

Handläggare:

2025-03-19

Elin Othén

Förslag till yttrande över motion från Sverigedemokraterna - Digitalisera modersmålsundervisningen(25UN8) (0)

Inledning

Kommunstyrelsen har begärt ett yttrande från utbildningsnämnden i ärendet motion (SD) – Digitalisera modersmålsundervisningen. Ärendet har diarienummer 24KS499. Motionärerna anser att det finns stor potential för Modersmålsenheten att bli mer kostnadseffektiv. Motionärerna lyfter fram att Modersmålsenheten med digitala undervisningsmetoder kan skapa större grupper och mindre frekventa undervisningstillfällen. Vidare förs fram att det medför att kommunens generella heltidsbeslut kommer undantas på området.

I motionen yrkas:

Att utbildningsnämnden får i uppdrag att bedriva all modersmålsundervisning digitalt, när behörig modersmåls lärare saknas

Att modersmåls lärare undantas kommunens generella heltidsbeslut

Utbildning Gävles yttrande

Reglering gällande modersmålsundervisning

Modersmålsundervisning ger elever med ett annat modersmål än svenska möjlighet att läsa sitt modersmål som ett ämne i skolan. Undervisningen styrs av kursplaner och

ämnesplaner för ämnet modersmål. Kommunen är skyldig att anordna modersmålsundervisning i grundskolan om:

- en eller båda vårdnadshavarna har ett annat språk än svenska som modersmål
- språket utgör elevens dagliga umgängesspråk i hemmet
- eleven har grundläggande kunskaper i språket
- det finns minst fem elever inom huvudmannens organisation inom samma skolform som har rätt till undervisningen i det språket och vill ha undervisning i språket
- det finns en lämplig lärare.

De nationella minoriteterna har större rätt till modersmålsundervisning. Skolan är skyldig att ordna det om en elev vill ha det. Det krävs varken att en vårdnadshavare har språket som modersmål, att språket är elevens dagliga umgängesspråk i hemmet eller att eleven har grundläggande kunskaper i språket.¹

Vem som får anställas och bedriva undervisning i modersmål

Huvudregeln för vem som får undervisa framgår av 2 kap. 13 § skollagen. Där fastställs att endast den som har legitimation som lärare eller förskollärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen. Huvudregeln angående vem som får anställas framgår av 2 kap. 20 § skollagen. Av första stycket följer att endast den som har legitimation får anställas som lärare eller förskollärare i skolväsendet utan tidsbegränsning. I andra stycket görs dock ett undantag för just modersmålslärare. Den som ska undervisa i modersmål får enligt andra stycket anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning trots att den saknar legitimation. Det går således att tillsvidareanställa lärare i modersmål som saknar både lärarutbildning och legitimation. Men detta gäller bara om det inte finns andra sökande som har legitimation, om

¹ 10 kapitlet 7 §, 11 kapitlet 10 §, 12 kapitlet 7 § och 13 kapitlet 7 § skollagen och 5 kapitlet 7, 9–12 §§ skolförordningen.

personen anses ha tillräcklig kompetens samt att personen anses lämplig att undervisa. Beslutet om att få en anställning utan tidsbegränsning i modersmål fattar arbetsgivaren. Den som i dag vill vara *legitimerad lärare* och undervisa i ämnet modersmål måste ha en lärarutbildning som ger lärarlegitimation samt ha särskild behörighet att undervisa just i ämnet modersmål.

Modersmålsundervisning i Gävle kommun

Modersmålsundervisning bedrivs på omkring 20 språk för omkring 1 100 elever, av dessa gå omkring 950 elever i grundskola och anpassad grundskola. Som regel sker undervisning en timme i veckan efter ordinarie skoltid. Undervisningen sker i huvudsak på elevens hemskola eller annan närliggande skola. Elever i årskurs 1-3 erbjuds undervisning på sin hemskola. Elever i årskurs 4-6 erbjuds undervisning på sin hemskola, för det fall det finns få elever i språkgruppen kan undervisningen ske genom fjärrundervisning. Elever i årskurs 7-9 undervisas på sin hemskola alternativt vid en annan skolenhet, för det fall det finns få elever i språkgruppen kan undervisningen ske genom fjärrundervisning. Elever i gymnasieskolan undervisas på en av de tre gymnasieskolororna i kommunen alternativt på Söderskolan. Vad gäller de nationella minoritetsspråken bedrivs undervisning i finska, romani och samiska. Undervisning i de nationella minoritetsspråken sker för närvarande i form av fjärrundervisning.

Det finns omkring 25 modersmålslärare anställda, de allra flesta har en lärarutbildning från sina hemländer och har läst pedagogik i Sverige. För närvarande har 13 modersmålslärare lärarlegitimation utfärdad i Sverige. Då behörig modersmålslärare saknas läggs stor vikt vid att den sökande har en pedagogisk utbildning och eller undervisningserfarenhet samt mycket goda kunskaper i svenska. Om sökanden inte uppfyller kraven sker ingen anställning i det aktuella språket. Det förekommer att modersmålslärare anställs och undervisar via fjärrundervisning.

Reglering gällande distansundervisning och fjärrundervisning

I skollagen regleras under vilka förutsättningar elever i skolformer för barn och unga kan få distansundervisning eller fjärrundervisning. Huvudregeln i de olika aktuella skolformerna ska således vara närundervisning. Fjärrundervisning ska vara ett nödvändigt undantag. Fjärrundervisning och distansundervisning får endast användas under de förutsättningar och med de begränsningar som följer av 21-22 kap. skollagen och av föreskrifter som har meddelats i anslutning till 21-22 kapitel. Den utbildning som ges med fjärrundervisning ska i övrigt genomföras enligt bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av skollagen och bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar. Vad gäller distansundervisning får det enbart bedrivas av skolhuvudmän som har fått ett godkännande för detta från Skolinspektionen. Det är en förutsättning för att distansundervisning ska kunna användas som särskilt stöd för en elev. Distansundervisning får således ges enbart inom ramen för särskilt stöd för en viss elev.²

Fjärrundervisning

Fjärrundervisning definieras i skollagen som interaktiv undervisning som bedrivs med informations- och kommunikationsteknik där elever och lärare är åtskilda i rum men inte i tid. Fjärrundervisning får enligt skollagen användas under särskilda förutsättningar i grundskolan, anpassade grundskolan, samt gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan.³ En huvudmans beslut om att använda fjärrundervisning får avse högst ett läsår åt gången. Lagstiftaren har framhållit att fjärrundervisning inte får användas som ett led i att minska kostnaderna för undervisningen.⁴

Fjärrundervisning får användas om det för viss undervisning inte finns någon

² 22 kapitlet skollagen.

³ 1 kap. 3 § och 21 kap. skollagen (2010:800), 5 a kap. skolförordningen och 4 a kap. gymnasieförordningen.

⁴ 21 kapitlet 2-3 och 9 §§ skollagen samt 5 a kapitlet 3 § skolförordningen. Regeringens proposition 2019/20:127 s. 42

lärare inom huvudmannens skolenhet som uppfyller skollagens krav på legitimation och behörighet och huvudmannen trots upprepade ansträngningar inte har lyckats anställa en sådan lärare. Fjärrundervisning får också användas om elevunderlaget för en viss skolenhet är så begränsat att närundervisning inom skolenheten leder till betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för huvudmannen.

Organisering av fjärrundervisning och krav på handledare

Elever som deltar i fjärrundervisning ska göra det i lokaler som skolenheten disponerar. I grundskolan och anpassade grundskolan ska det finnas en handledare närvarande där eleverna befinner sig. Enligt förarbetena bör en handledare inte vara schemalagd som handledare för mer än en undervisningsgrupp vid ett och samma lektionstillfälle. Även i gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan ska en handledare vara närvarande, men i dessa skolformer är det inte alltid nödvändigt att handledaren befinner sig i samma lokal som eleverna under hela lektionen.⁵ Det finns inte några särskilda behörighetskrav för handledare, men handledaren ska vara en person som är lämplig för uppgiften. Enligt förarbetena är det viktigt att personen är van att arbeta med barn och elever och helst känner eleverna i undervisningsgruppen. I första hand bör det vara en lärare som är anställd på skolan, eller en annan anställd med god erfarenhet av att arbeta med barn och elever.⁶

I Skolverkets allmänna råd till bestämmelserna om elevgruppernas storlek vid fjärrundervisning anges att elevgruppen som huvudregel bör vara mindre än vid närundervisning. En lämplig storlek kan vara hälften av det antal elever som vanligtvis ingår i undervisningsgruppen vid motsvarande närundervisning i aktuell skolform, ämne eller ämnesområde och i förekommande fall årskurs. Vid beaktande av elevernas individuella förutsättningar och behov bör särskild hänsyn tas till elever med

⁵ 1 kapitlet 3 § och 21 kapitlet 12-13 §§ skollagen.

⁶ 21 kapitlet 13 § skollagen samt proposition 2019/20: 127 Fjärrundervisning, distansundervisning och vissa frågor om entreprenad, sidan 64-66 och 230.

funktionsnedsättning, elever som behöver extra anpassningar eller särskilt stöd och elever med otillräckliga kunskaper i svenska. När det gäller beaktandet av undervisningslokalens utformning bör särskild hänsyn tas till möjligheten att dela in eleverna i mindre grupper med adekvat avskärmning och ljudnivå.⁷

Sammantagen bedömning

Utbildning Gävle konstaterar att det är möjligt att bedriva fjärrundervisning inom ämnet modersmål, under de förutsättningar och med de begränsningar som följer av 22 kapitel skollagen och av föreskrifter som har meddelats i anslutning till 22 kap. Utbildning Gävle konstaterar därtill att modersmåls lärare enligt 2 kap. 20 § skollagen är undantagna krav på legitimation under förutsättning att det inte finns andra sökande som har legitimation, om personen anses ha tillräcklig kompetens samt att personen anses lämplig att undervisa. Beslutet om att få en anställning utan tidsbegränsning i modersmål fattar arbetsgivaren. Vid rekrytering av modersmåls lärare görs en bedömning av de sökande utifrån de krav som ställs. För det fall legitimerade kandidater saknas görs en individuell bedömning avseende de sökande kandidaterna. Om en kandidat bedöms ha tillräcklig kompetens samt vara lämplig kan denne anställas. Det har förekommit att det saknas lämpliga kandidater och modersmåls lärare i stället anställts för att bedriva undervisningen genom fjärrundervisning. Utbildning Gävle anser att det rådande tillvägagångssättet är tillfredsställande.

Utbildning Gävle bedömer att motionärernas förslag riskerar att medföra en relativt avancerad och kostsam organisation. I dagsläget åker modersmåls lärare i regel ut till skolorna och bedriver närundervisning i skolenhetens lokaler, alternativt vid annan skolenhet eller lokal dit eleverna själva tar sig med hänsyn till elevernas ålder. Fjärrundervisning ställer krav på att skolan tillhandahåller utrustning, lokaler och lämpliga handledare vid respektive enhet med elever som ska delta i den aktuella

⁷ 2 kapitlet 10 § och 21 kapitlet 5-6 §§ skollagen samt 5 § Skolverkets föreskrifter (SKOLFS 2021:28) och allmänna råd om fjärrundervisning.

undervisningen. Därtill kan grupperna vid fjärrundervisning inte vara för stora vilket bedöms medföra att fler undervisningstillfällen krävs än vid närundervisning. Modersmålslärares undervisningstid bedöms även kunna öka jämfört med om undervisningen bedrivs via närundervisning.

Ur ett ekonomiskt hänseende bedömer Utbildning Gävle att modersmålsundervisning genom fjärrundervisning inte per automatik innebär minskade kostnader. I sammanhanget kan även noteras att lagstiftaren har framhållit att fjärrundervisning inte får användas som ett led i att minska kostnaderna för undervisningen.⁸

Utbildning Gävle konstaterar att kommunens heltidsbeslut gäller för alla tillsvidareanställda som är anställda på HÖK/AB, det finns inga undantag från det. Beslutet om heltidsnorm har tagits i kommunfullmäktige. Utbildning Gävle anser inte att det föreligger särskilda skäl för att modersmålslärare ska undantas beslutet. Det bedöms även vara sannolikt att undervisningstiden för modersmålslärare skulle öka vid fjärrundervisning.

Tomas Hartikainen

Sektorchef

Utbildning Gävle

⁸ 21 kapitlet 2-3 och 9 §§ skollagen samt 5 a kapitlet 3 § skolförordningen. Regeringens proposition 2019/20:127 s. 42